

УДК 342.721:681.3.02

КОНЦЕВОЙ Р.С., студент Інституту повітряного і космічного права
та масових комунікацій

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ”

Анотація. Про проблеми визначення і застосування поняття “персональні дані”.

Ключові слова: персональні дані, інформація про фізичну особу, знеособлені персональні дані, інформація про особисте і сімейне життя особи.

Аннотация. О проблемах определения и применения понятия “персональные данные”.

Ключевые слова: персональные данные, информация о физическом лице, обезличенные персональные данные, информация о личной и семейной жизни лица.

Summary. About the problems of definition and application of personal data conception.

Keywords: personal data, information about natural person, depersonalized personal data, information about personal and family life of family.

Постановка проблеми. На сьогодні питання захисту персональних даних є особливо актуальними в Україні як у зв’язку з рівнем розвитку суспільних відносин, що дедалі більше інформатизуються, так і з відносно недавнім прийняттям базового закону в зазначеній сфері, зокрема тим суспільним резонансом, що був викликаний появою цього нормативного акта. Термін “персональні дані” все частіше вживається не лише у наукових працях, а й у практичній юридичній діяльності, у повсякденних відносинах юридичних і фізичних осіб.

Поряд з цим терміном вживаються інші – як тотожні або у певному відношенні, однак не встановленому однозначно. Велика кількість термінів, які відносяться до одного і того самого явища, негативно впливає як на розвиток наукової думки у сфері, що розглядається, так і на практичне застосування законодавства у сфері персональних даних.

У зв’язку із зазначеним актуальним є аналіз проблеми визначення поняття “персональні дані” та встановлення його місця серед багатьох понять, які позначають аналогічні або суміжні явища правової дійсності.

Це питання досліджувалось такими вітчизняними авторами, як Брель О., Брижко В., Гелич Ю., Гуцалюк М., Майданик Р., Пазюк А., Цимбалюк В., Швець М., російськими дослідниками Ковалевою Н., Копиловим В., Рассоловим М. та ін.

Метою статті є дослідження питання щодо визначення поняття “персональні дані” та його співвідношення з іншими поняттями, що використовуються для позначення інформації про фізичних осіб.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття “персональні дані” у вітчизняному законодавстві здійснюється через правові категорії “інформація про особу” і власне “персональні дані”. Закон України “Про інформацію” [1] розглядав інформацію про особу як сукупність “документованих або публічно оголошених відомостей про особу” (ст. 23). Наведена норма закріплювала положення про те, що основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров’я, а також адреса, дата і місце народження. При цьому джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім’я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального самоврядування в межах своїх повноважень.

Аналіз цих положень давав можливість виводити принаймні два варіанти співвідношення понять “інформація про особу” та “персональні дані”.

По-перше, персональні дані можуть бути особливим підвидом загального поняття “інформація про особу”, вичерпний перелік яких наведений у ст. 23 Закону “Про інформацію”. По-друге, поняття “інформація про особу” і “персональні дані” практично збігаються, а перелік персональних даних у ст. 23 був наведений для прикладу [2, с. 902].

Однак Законом України від 13 січня 2011 року № 2938-VI Закон України “Про інформацію” викладено у новій редакції [3], в якій наведена правова неточність певним чином усунута. Використано вислів “інформація про фізичну особу (персональні дані)”, тобто фактично встановлено тотожність понять “інформація про фізичну особу” та “персональні дані”, які визначені як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (ст. 11). На наш погляд, така позиція законодавця суперечить законам формальної логіки. Для ілюстрації твердження наведемо визначення ч. 1 ст. 11 Закону України “Про інформацію” [3] повністю: “Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована”. Інформація – це і є відомості або сукупність відомостей (“інформація – *будь-які відомості та/або дані*, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді” – ст. 1 зазначеного Закону України), відомості або сукупність відомостей про фізичну особу – це і є інформація про фізичну особу. Тобто порушено логічне правило співмірності визначення, за вимогами якого дефінієндум (термін, якому дається визначення) повинен за обсягом дорівнювати дефінієнсу (визначенню), виникає помилка надто вузького визначення [4, с. 213 – 214] терміна “інформація про фізичну особу”: виходить, що інформація про фізичну особу – це інформація про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Як бачимо, визначення не виправдано звужує обсяг терміна.

Натомість персональні дані – це не будь-яка інформація про фізичну особу, а лише інформація про ідентифіковану або таку, що може бути ідентифікована, фізичну особу. Окрім персональних даних, інформацією про фізичну особу є також інформація про фізичну особу.

Визначення персональних даних дає і Закон України “Про захист персональних даних” [5], що був прийнятий відповідно до Конвенції Ради Європи “Про захист особистості у зв’язку з автоматичною обробкою персональних даних” № 108 [6]. Згідно зі ст. 2 вказаного Закону, персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. За ст. 2 Конвенції: персональні дані означають будь-яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною. Таким чином, з визначення випливає, що якщо фізична особа не ідентифікована (конкретно не визначена) та не може бути ідентифікована (конкретно визначена), то інформація, що стосується такої фізичної особи, не є персональними даними. У такому разі видається не виправданим використання у Законі “Про захист персональних даних” поняття «знеособлені персональні дані» (ч. 2 ст. 5), адже знеособлення персональних даних – це вилучення відомостей, які дають змогу ідентифікувати особу (ст. 2), і в такому разі персональні дані не можуть залишатись персональними даними в розумінні, яке наводиться у Законі в ст. 2, будучи знеособленими. Тому правильніше говорити не про знеособлені персональні дані, а про знеособлену інформацію про фізичну особу (фізичних осіб).

Отже, фактично персональні дані – це будь-які конкретні відомості про фізичну особу, такі як: ім'я, вік, місце роботи, місце проживання, освіта тощо.

На відміну від українського законодавства, російський Закон “Про персональні дані” [7] надає більш змістовну характеристику ПД [8, с. 221 – 222]: персональні дані – будь-яка інформація, що відноситься до визначеної фізичної особи (суб’єкта персональних даних), або такої, що визначається на підставі цієї інформації у тому числі його прізвище, ім’я, по батькові, рік, місяць, дата і місце народження, адреса, сімейне, соціальне, майнове становище, освіта, професія, доходи, інша інформація.

Деякі науковці, зокрема О. Брель, доходять висновку, що визначення ПД у Законі, незважаючи на відповідність міжнародній практиці, не є вичерпним і не дає чітких критеріїв того, які саме дані про фізичну особу можна вважати персональними. Тому зазначений учений вважає за необхідне визначити мінімальну сукупність таких відомостей і внести відповідні зміни до ст. 2 Закону “Про захист персональних даних”, зокрема уточнити, що “Мінімальною сукупністю відомостей, які становлять персональні дані, є: прізвище, повні ім’я та по батькові особи разом з датою народження та/або: домашньою чи робочою адресою; поштовою адресою; електронною адресою; місцем роботи; займаною посадою; номером телефону; реєстраційним номером облікової карти платника податків, номером картки соціального страхування чи іншого особистого документа; особистою фотокарткою” [8, с. 222]. Зазначена пропозиція є, на наш погляд, невиправданою, оскільки персональні дані – це будь-яка інформація про особу, і обмежувати обсяг поняття “персональні дані” лише певними видами недоцільно.

Звертає на себе увагу факт використання як у наукових працях, так і в законодавстві та судовій практиці поряд із терміном “персональні дані” великої кількості термінів, які позначають приблизно одне і те ж поняття, наприклад: конфіденційна інформація про особу [9], інформація про особисте та сімейне життя особи [10], персоніфікована інформація [11], таємниця особистого життя людини [12], таємниця обставин особистого життя [13], інформація персонального характеру [14] тощо, при відсутності єдиного підходу до вирішення питання співвідношення цих понять.

Зокрема, у Рішенні від 20.01.12 р. № 2-рп/2012 Конституційний Суд України зазначив: “інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов’язані з особою та членами її сім’ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов’язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною; збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини”. Таким чином, Конституційний Суд розглядає інформацію про особисте та сімейне життя особи як поняття, вужче за змістом, ніж поняття “інформація про особу”, і саме інформацію про особисте та сімейне життя називає “конфіденційною інформацією про особу”.

У мотивувальній частині цього ж рішення суд зазначив: “інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров’я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та

перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування”. Тобто фактично суд ототожнив поняття «інформація про особисте і сімейне життя» та “персональні дані”. Однак, як уже зазначалося, відповідно до Конвенції Ради Європи “Про захист особистості у зв'язку з автоматичною обробкою персональних даних” № 108, персональними даними є “будь-які відомості про фізичну особу...” [6]. Таким чином, відповідно до міжнародного слововикористання, персональними даними є усі відомості про фізичну особу (якщо вона є ідентифікованою або може бути конкретно ідентифікованою), а не лише відомості про особисте і сімейне життя.

Залишається відкритим питання, яка ж саме інформація про особу визнається конфіденційною. Так, проста логіка підказує, що вжиття у Конституції України поняття “конфіденційна інформація про особу” уже передбачає, що має бути і “неконфіденційна”. На жаль, ні Закон України “Про інформацію”, ні Закон України “Про захист персональних даних” не дають визначення конфіденційності інформації. У цьому питанні досить вдалим, на наш погляд, є формулювання Федерального закону Російської Федерації “Про персональні дані”: конфіденційність персональних даних – обов'язкова для дотримання оператором або іншою особою, що отримала доступ до персональних даних, вимога не допускати їх поширення без згоди суб'єкта персональних даних або наявності іншої законної підстави. Стаття 7 цього ж документа передбачає, що забезпечення конфіденційності персональних даних не потрібно в разі знеособлення персональних даних та щодо загальнодоступних персональних даних. Виходячи з цього, конфіденційність інформації про особу – це початкова, однак змінна, динамічна ознака, тобто та ж сама інформація може бути конфіденційною і перестати бути нею. Це стосується, у тому числі й інформації про особисте чи сімейне життя фізичної особи: у знеособленому вигляді, а так само будучи визначена суб'єктом персональних даних як загальнодоступна, вона перестає бути конфіденційною.

Варто зазначити, що вітчизняний Закон “Про захист персональних даних” не передбачає, що персональні дані втрачають ознаку конфіденційності, якщо фізична особа дає згоду не їх загальнодоступність, що є, на наш погляд, недоліком законодавчого регулювання даного питання. Щоправда, у ч. 3 статті 12 Закону України “Про захист персональних даних” передбачається: “повідомлення (мається на увазі повідомлення суб'єкта персональних даних про включення його персональних даних до бази персональних даних – *від авт.*) не здійснюється, якщо персональні дані збираються із загальнодоступних джерел” [5]. Однак яким чином і в якому вигляді персональні дані фізичної особи втрачають ознаку конфіденційності та стають загальнодоступними, у Законі не визначено. Натомість, у вже згаданому законі Російської Федерації чітко зазначається, що з метою інформаційного забезпечення можуть створюватися загальнодоступні джерела персональних даних (у тому числі довідники, адресні книги). У загальнодоступні джерела персональних даних з письмової згоди суб'єкта персональних даних можуть включатися його прізвище, ім'я, по батькові, рік і місце народження, адреса, абонентський номер, відомості про професію та інші персональні дані, надані суб'єктом персональних даних. Відомості про суб'єкта персональних даних можуть бути в будь-який час виключені із загальнодоступних джерел персональних даних на вимогу суб'єкта персональних даних або за рішенням суду або інших

уповноважених державних органів. Подібне формулювання доцільно, на наш погляд, внести і в українське законодавство, оскільки загальнодоступні джерела персональних даних завжди існували і існуватимуть, тому відсутність правового регулювання відносин з їх створення та подальшого існування має однозначно бути оцінена негативно.

Цікавим є погляд з цього приводу російської дослідниці Ковальнової Н., яка вважає, що “таємниця приватного життя – складовий елемент права на недоторканність приватного життя, але таємниця приватного життя включає в себе особисту, сімейну таємницю і охорону персональних даних” [15, с. 116]. Щоправда, автор приймає визначення персональних даних, наведене у ст. 3 Федерального закону Російської Федерації (“будь-яка інформація...”), яке передбачає, що поняттям “персональні дані” не можуть не охоплюватися певні відомості про особу. Однак цінність підходу даного автора в тому, що вона розрізняє між собою поняття “недоторканність приватного життя” та “таємниця приватного життя” як родові і видові.

Висновки.

Право на недоторканність приватного життя включає у себе право на таємницю приватного життя (а також, зокрема, право на таємницю кореспонденції). Часто вживане поняття “право на приватність” необхідно розуміти як синонім права на недоторканність приватного життя.

Право на таємницю приватного життя передбачає дотримання загальної для усіх суб’єктів правовідносин вимоги щодо конфіденційності персональних даних, а також виключне право фізичної особи дозволяти чи забороняти обробку її персональних даних, яке може бути обмежене лише у випадках, прямо передбачених законом і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Поняття “інформація про фізичну особу” вживається у законодавстві України як тотожне поняттю “персональні дані”, що не є виправданим, оскільки персональні дані – не єдиний вид інформації про особу.

Тотожними поняттю “персональні дані” слід визнати поняття “персоніфікована інформація”, “інформація персонального характеру*”. Інформація про особисте та сімейне життя особи – це підвид персональних даних.

Використана література

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ. посібн. ; відп. ред. Р.А. Майданик. – К. : Юстініан, 2007. – 912 с. – (Серія “Аномалії цивільного права”).
3. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (в редакції Закону № 2938-VI (2938-17) від 13.01.11 р., ВВР, 2011, № 32, ст.313 : за станом на 13.04.12 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Хоменко І.В. Логіка – юристам : підручник. – К. : Четверта хвиля, 1998. – 392 с.

* Від редакції. Не тільки на побутовому рівні, а й у юридичній практиці зустрічається застосування поняття “характер” до категорії “інформація” [20]. Тобто, мова йде про те, що “інформація” має “характер”. “Інформація” не має ніякого “характеру”, тим більше в електронному середовищі. Згідно зі словником С. Ожегова [21, с. 857] – “характер – это совокупность разных качеств человека, которые проявляются в его поведении” (сильний, вольовий, твердий, смирний тощо). Вказане стосується лише біологічних істот вищого порядку, які наділені хоч яким інтелектом – людина, тварина (див. [22]).

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.10 р. № 2297-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
6. Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. – Переклад : Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data; Amendment to Convention ETS No. 108 allowing the European Communities to accede) : Конвенція Ради Європи від 28.01.81 р. № 108, Страсбург. – Режим доступу : [//www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm](http://www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm). – (Офіційний переклад засвідчено МЗС України від 01.07.02 р.).
7. О персональных данных : Федеральный закон Российской Федерации от 27 июля 2006 г. № 152-ФЗ // Российская газета – Федеральный выпуск № 4131 от 29 июля 2006 г. – Режим доступу : <http://www.rg.ru/2006/07/29/personaljnue-dannye-dok.html>
8. Брель О. Персональні дані як об'єкт інформаційних правовідносин за участю суб'єктів господарювання // Право України. – 2011. – № 4 – С. 220 – 224.
9. Конституція України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР : *за станом на 13.04.12 р.* – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Рішення від 20.01.12 р. № 2-рп/2012 Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12/parsona51#n51>
11. Пазюк А.В. Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 – “Міжнародне право” / А. В. Пазюк. – К., 2004. – 15 с.
12. Гелич Ю.О. Інформаційно-правові гарантії таємниці особистого життя людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 - “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Ю.О. Гелич. – К., 2010. – 24 с.
13. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV : *за станом на 03.05.12 р.* – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
14. Копылов В.А. Информационное право. М. : Юристъ, 2005. – 282 с.
15. Ковалева Н.Н. Информационное право России. – М. : Дашков и К, 2008. – 359 с.
16. Баранов А.А., Брижко В.М., Базанов Ю.К. Защита персональных данных. – К. : Национальное агентство по вопросам информатизации при Президенте Украины, 1998. – 128 с.
17. Баранов А.А., Брижко В.М., Базанов Ю.К. Права человека и защита персональных данных. – Харьков : Фолио, 2000. – 280 с.
18. Брижко В.М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Брижко Валерій Михайлович ; Національна академія державної податкової служби України. – К., 2004. – 251 с.
19. Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних / [В. Брижко, М. Гуцалюк, В. Цимбалюк, М. Швець] : монографія ; за ред. доктора економічних наук, професора, члена-кореспондента Академії правових наук України М. Швеця – К. : НДЦПІ АПрН України, 2005 р. – 334 с.
20. Брижко В. Про зняття з розгляду Верховною Радою України законопроекту “Про інформацію персонального характеру” // Правова інформатика. – 2005. – № 2(6). – С. 52 – 64.
21. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М. : Изд. “Русский язык”, 1989.
22. Брижко В.М. До гносеології категорії “інформація” // Інформація і право. – 2(2)2011. – С. 13 – 20.

~~~~~ * * * ~~~~~